

Maria Stachnik

Biblioteka Instytutu Neofilologii — Sekcja Romańska. Uniwersytet Pedagogiczny im. KEN w Krakowie

Biblioteki bez Granic

Streszczenie: Artykuł przedstawia Biblioteki bez Granic (Bibliothèques Sans Frontières), stowarzyszenie pozarządowe non-profit, jego filozofię, misję i zadania oraz sposoby realizacji niektórych założeń i celów. Omówiono akcje prowadzone w różnych krajach, ze szczególnym ukierunkowaniem na działalność pomocową w państwach francuskiej strefy językowej. **Słowa kluczowe:** stowarzyszenie non-profit, biblioteki, działania pomocowe, książka, kraje francuskojęzyczne, edukacja, informatyzacja, wykluczenie.

„Rola książki nie ogranicza się do przekazania wiedzy, do otworzenia się na innego człowieka. To także podstawowy sposób ćwiczenia zmysłu krytycznego i nauczania zmierzającego ku demokracji. Książka jest i powinna być podstawowym czynnikiem nieustającego rozwoju... Jednym słowem, powinna stanowić nasz wkład w budowanie świata o różnorodnych kulturach”¹. Ta część wypowiedzi Patricka Weil — założyciela Bibliotek bez Granic określa filozofię i kierunki działania organizacji, którą przedstawiamy”.

Biblioteki bez Granic (Bibliothèques Sans Frontières — BSF) — organizacja pozarządowa non-profit założona w 2007 roku w Paryżu z inicjatywy historyka i politologa Patricka Weil, działa w krajach frankofońskich² (stowarzyszenie założycielskie sieci) oraz w USA — Libraries Without Borders — oddział amerykański. Propaguje ideę opartą na przekonaniu, że dwa podstawowe czynniki: dostęp do informacji i rozwój kulturalny (obecnie mocno niedoinwestowane) stymulują rozwój ekonomiczny i społeczny krajów zmierzających ku demokratyzacji³.

¹ Weil P., *Histoire et valeurs*. In *Bibliothèques Sans Frontières* [online], 2014 [dostęp: 2014-10-25]. Dostępny w World Wide Web: http://www.bibliosansfrontieres.org/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=76&Itemid=280.

² *Bibliothèques Sans Frontières*. In *Wikipédia* [online], 2014 [dostęp: 2014-10-25]. Dostępny w World Wide Web: http://fr.wikipedia.org/wiki/Biblioth%C3%A8ques_sans_fronti%C3%A8res.

³ W 2008 roku utworzono także podobne stowarzyszenia w USA, Belgii, Kanadzie i Meksyku. Zob. *Le Réseau International*. In *Bibliothèques Sans Frontières* [online], 2014 [dostęp: 2014-10-25]. Dostępny w World Wide Web: http://www.bibliosansfrontieres.org/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=80&Itemid=290.


Bibliothèques Sans Frontières
 Libraries Without Borders

FAIRE UN DON
 Déductible de vos impôts

ADHÉRER




Bibliothèques Sans Frontières
 Histoire, valeurs et organisation


Nos actions
 Missions, expertises, ...

HISTOIRE ET VALEURS

LE MOT DU PRÉSIDENT



Patrick Weil,
 Historien, Directeur de Recherche au CNRS

"Le monde compte aujourd'hui 795 millions d'adultes analphabètes et 72 millions d'enfants non scolarisés. Des centaines de millions d'autres, enfants et adultes, n'ont pas accès à des livres faute de ressources. Dans les quelques bibliothèques publiques des pays en voie de développement, les ouvrages fondamentaux sont souvent absents. Dans certaines d'entre elles, les ouvrages les plus récents datent parfois d'un demi-siècle. Sans parler des zones entières de peuplement où les bibliothèques n'existent pas.

J'ai souvent constaté le rôle que jouent le livre et les bibliothèques dans la réussite des étudiants venus des milieux les plus pauvres. Tant de femmes, d'hommes et d'enfants, s'ils pouvaient accéder à des livres, verraient leur avenir transformé. **Un livre ne se contente pas de transmettre un savoir, d'ouvrir à l'autre. C'est aussi l'instrument essentiel de l'exercice de l'esprit critique et de l'éducation à la démocratie. Le livre est enfin, et doit être plus encore, un moteur essentiel du développement durable.** Installé dans une bibliothèque, il passe de mains en mains et de génération en génération.

Voilà pourquoi nous avons fondé, il y a cinq ans, Bibliothèques Sans Frontières. Nous voulons faciliter cette nécessité vitale, la création d'un réseau serré dans les pays en voie de développement. **En favorisant l'accès à la connaissance, nous voulons renforcer partout dans le monde les aspirations à la démocratie, à la justice, et au dialogue des cultures.** En un mot, apporter notre pierre à la construction d'un monde aux cultures plurielles."

Fot. 1. Źródło: Weil P., *Histoire et valeurs*. In *Bibliothèques Sans Frontières* [online], 2014 [dostęp: 2014-10-25]. Dostępny w World Wide Web: http://www.bibliosansfrontieres.org/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=76&Itemid=280.

Filozofia BSF oparta na pomocy, na dzieleniu się dobrami (np. dzielenie się wiedzą, komputeryzacja i informatyzacja ośrodków edukacji, przekazywanie książek pochodzących z darów, przekazywanie finansów pozyskiwanych od darczyńców) to założenia będące podstawą do inspirowania i realizowania działalności ludzi tworzących to stowarzyszenie. Przekonanie, że słowo drukowane jest przepustką do innego świata, do innej rzeczywistości, że przeciwdziała wykluczeniu cywilizacyjnemu stanowi siłę napędową BSF.

Misja BSF to walka ze strukturalnymi przyczynami zacofania w 20 krajach objętych działaniami pomocowymi poprzez położenie nacisku na poprawę nauczania i na konieczność uczenia się przez całe życie. W tym celu stowarzyszenie pomaga w wyposażeniu ośrodków dokumentacji pedagogicznej i kulturalnej w książki, prowadzi profesjonalne szkolenia bibliotekarzy, zakłada sieci bibliotek, inicjuje informatyzację. Te akcje stanowią podstawę czynnego propagowania dostępu do wiedzy.

Na świecie żyje obecnie około 795 milionów dorosłych analfabetów i 72 miliony dzieci, które nie uczęszczają do szkoły⁴. Setki milionów dzieci i dorosłych nie mają dostępu do książek z powodu braku środków. W wielu bibliotekach publicznych krajów rozwijających się brakuje w zbiorach podstawowych dzieł i opracowań lub są bardzo przestarzałe (np. sprzed pół wieku). Na mapie świata są też takie zaludnione rejony, gdzie biblioteki po prostu nie istnieją. BSF wspiera lokalne inicjatywy zmierzające do tworzenia bibliotek, których celem jest ułatwianie edukacji w danym środowisku, przy jednoczesnych staraniach o promocję i zachowanie dziedzictwa narodowego kraju, w którym podejmuje różnego rodzaju działania.

We Francji BSF znalazła także obszar do realizowania swoich założeń, pomaga emigrantom w odnalezieniu się w nowym społeczeństwie, gdzie niepewność jutra i różnice kulturowe sprzyjają zagubieniu, wykluczeniu społecznemu. Organizacja wspomaga osoby starające się o azyl we Francji, ułatwia nawiązanie kontaktu z rodzinami poprzez udostępnienie bibliotek i centrów informatycznych utworzonych przy ośrodkach interwencji kryzysowych⁵.

Obszary działania

Stowarzyszenie Biblioteki bez Granic koncentruje działania przede wszystkim na szeroko pojętej edukacji — od likwidacji analfabetyzmu po nauczanie na poziomie wyższym. Kładzie nacisk na tworzenie bibliotek, centrów informacyjnych w instytucjach szkolnych i uniwersyteckich nie tylko poprzez udzielanie materialnej pomocy przy ich wyposażaniu, ale także szkoli i wspiera nauczy-

⁴ Danez: Weil P., *Histoire et valeurs*. In *Bibliothèques Sans Frontières* [online], 2014 [dostęp: 2014-10-25]. Dostępny w World Wide Web: http://www.bibliosansfrontieres.org/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=76&Itemid=280.

⁵ *Bibliothèques Sans Frontières*. In *Viadeo.com* [online], 2014 [dostęp: 2014-10-25]. Dostępny w World Wide Web: <http://fr.viadeo.com/fr/search/rnl/fr/bibliothèques-sans-frontières/fr/>.

cieli, bibliotekarzy w działaniach zmierzających do uruchomienia centrów zasobów pedagogicznych i do korzystania ze wszystkich znajdujących się w nich dokumentów.

Dostęp do informacji i kultury w krajach francuskojęzycznych Afryki jest czasami bardzo ograniczony i to właśnie na tych terenach BSF wspiera edukację, tworzenie bibliotek publicznych i tych należących do różnych stowarzyszeń oraz centrów kulturalnych. Troska o zapewnienie tym instytucjom dokumentacji, udostępnianie elektronicznych źródeł informacji oraz wspieranie lokalnych inicjatyw kulturalnych to następne zadania realizowane przez stowarzyszenie.

Struktura administracyjna

Od momentu założenia BSF jej prezesem jest Patrick Weil. Sześcioosobowy zespół zarządza, koordynuje akcje i sprawuje nadzór nad pracami wydziału ds. programów, ds. rzecznictwa i badań, komunikacji oraz nad osobami odpowiedzialnymi za punkty zbiorcze. Utworzono ekipy pracujące na rzecz Haiti, Burundi i działające w poszczególnych krajach objętych działaniami stowarzyszenia. Przy realizacji konkretnych programów i akcji powoływane są zespoły konsultacyjne składające się ze specjalistów i wolontariuszy. Finansowego wsparcia przy wykonaniu tych zadań udzielają różnorodne instytucje państwowe i prywatne. Działalność bieżąca jest finansowana ze środków pochodzących od indywidualnych darczyńców oraz ze sprzedaży książek darów. Finanse stowarzyszenia podlegają dyrektorowi ds. administracji i finansów, są one jawne i można zapoznać się z wynikami w rocznych sprawozdaniach⁶.

Walka z ubóstwem i troska o edukację

Działacze BSF są przekonani, że w celu zapewnienia zrównoważonego rozwoju edukacji należy oferować wsparcie na każdym etapie udostępniania książek. Stawiają też na kooperatywne podejście do darowizn książek, zapewniając współpracującym z nimi bibliotekom dostęp do bazy tytułów i swobodę wyboru pozycji najlepiej dopasowanych do lokalnych oczekiwań. Punkty odbioru książek znajdują się w różnych częściach Paryża i Brukseli⁷. Rocznie tą drogą stowarzyszenie otrzymuje 100 000 pozycji. W celu ich wstępnej selekcji należy wypełnić formularz (znajdujący się na stronie), pozwalający zweryfikować ich przydatność. Osoby zaangażowane w akcje BSF podtrzymują też przekonanie, na podstawie doświadczeń zebranych w ciągu 6 lat działalności, że dostęp do literatury daje ludziom nadzieję na powrót to normalnego życia. W artykule poświęconym Bi-

⁶ *Transparence financière*. In *Bibliothèques Sans Frontières* [online], 2014 [dostęp: 2014-10-25]. Dostępny w World Wide Web: http://www.bibliosansfrontieres.org/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=81&Itemid=283.

⁷ *Les points de collecte*. In *Bibliothèques Sans Frontières* [online], 2014 [dostęp: 2014-10-25]. Dostępny w World Wide Web: http://www.bibliosansfrontieres.org/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=100&Itemid=295.

bliotekom bez Granic Jeremy Lachal (obecnie dyrektor naczelny BSF) przytoczył przykłady projektów realizowanych w Rwandzie i na Haiti⁸.

Zaplecze logistyczne

Stowarzyszenie utworzyło w Epone (miejscowość i gmina we Francji, w regionie Tle-de-France) bazę logistyczną o powierzchni 1200 m², gdzie na półkach składowane są tysiące książek (średnio około 200 000 rocznie) przeznaczone na realizację akcji pomocowych. Książki transportowane są ciężarówkami z punktów zbiorczych do bazy.

Na miejscu pracują 4 osoby wchodzące w skład personelu BSF, a wspiera ich około 30 wolontariuszy, którzy przyjmują dwa lub trzy razy w tygodniu. Ekipa zajmuje się układaniem, klasyfikacją i przeglądaniem darów zgodnie z zapotrzebowaniem. Ta bardzo żmudna praca pozwala także na wyłonienie egzemplarzy do konserwacji, recyklingu lub do sprzedaży. Utworzony w tym celu internetowy katalog ułatwia zapoznanie się ze zbiorami⁹ i zapewnia łatwą realizację zamówień składanych przez instytucje i osoby zaangażowane w działania BSF.

Wolontariat i udział w akcjach pomocowych

Polem działań BSF są: biblioteki, mediateki, archiwa i centra dokumentacji. Do udziału w misjach eksploracyjnych i programach szkoleniowych angażowani są ochotnicy i wolontariusze ze środowiska: bibliotekarze, dokumentaliści, archiwiści, introligatorzy, informatycy. Nabór osób chętnych do współpracy prowadzony jest według ściśle określonych kryteriów: wymagana jest 2-letnia praca w reprezentowanym zawodzie, znajomość języków obcych (zwłaszcza języka kraju, gdzie pełniona jest misja), predyspozycje psychiczne pozwalające na szybką adaptację do pracy w grupie i do nowych warunków, a także dyspozycyjność w okresie od 2 tygodni do trzech miesięcy (w ramach własnego urlopu).

Partnerzy

Od początku swojej działalności Biblioteki bez Granic współpracują z bardzo zróżnicowanymi partnerami. Z uwagi na ilość instytucji państwowych i prywatnych, które współuczestniczą w inicjatywach BSF wymienimy tylko kilka z nich. Instytucje działające jako stowarzyszenia non-profit o zasięgu krajowym i międzynarodowym to np. Międzynarodowe Stowarzyszenie Niezależnych Wydawców¹⁰, Międzynarodowe Stowarzyszenie Księgarzy Francuskojęzycznych (AILF)¹¹, Czerwony Krzyż.

⁸ Lachal J., *Bibliothèques sans Frontières*, "Bulletin des bibliothèques de France", [online], 2011, nr 6 [dostęp: 2014-10-25]. Dostępny w World Wide Web: <http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2011-06-0094-014>.

⁹ *Catalogue de Bibliothèques Sans Frontières* [online], 2014 [dostęp: 2014-10-25]. Dostępny w World Wide Web: <http://catalogue.bibliosansfrontieres.org/>.

¹⁰ *Alliance internationale des éditeurs indépendants* [online], 2014 [dostęp: 2014-10-25]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.alliance-editeurs.org/-l-alliance-?lang=fr>.

¹¹ *Association internationale des Libraires francophones* [online], 2014 [dostęp: 2014-10-25]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.librairesfrancophones.org/>.

Partnerami BSF są także francuskie instytucje rządowe w krajach objętych akcjami stowarzyszenia czyli ambasady i konsulaty francuskie (np. Ambasada w Mali), Instytuty Francuskie. Ze strony rządu francuskiego wsparcia udzielają m.in.: Francuskie Ministerstwo Kultury i Komunikacji, Zgromadzenie Narodowe lub instytucje o zasięgu międzynarodowym: IFLA, UNESCO, UNICEF etc.¹² W działalność, którą przedstawiamy, włączyli się także prywatni przedsiębiorcy. Wymieniamy tylko dla przykładu tych znanych polskim czytelnikom: Air France, Auchon, Dunod, Wolters Kluwer France, Gallimard, Grasset. Niektóre biblioteki i mediateki francuskie włączają się w pomoc instytucjom pokrewnym w krajach objętych pomocą BSF. Zasoby książek cyfrowych udostępnili m.in.: Carin.info, EBSCO, Springer, Thomson Reuters¹³.

Zadania i cele

Promocja dziedzictwa narodowego oraz regionalnego znajduje także odbicie w różnych akcjach Bibliotek bez Granic na rzecz lokalnej kultury, literatury, wydawców¹⁴. W 2011 roku stowarzyszenie otworzyło na Haiti, w Port-au-Prince, pierwszą państwową Uniwersytecką Bibliotekę Cyfrową¹⁵. Dzięki tej inwestycji 15 000 studentów, naukowców i wykładowców zyskało dostęp do milionów artykułów i książek w wersji elektronicznej. Po trzęsieniu ziemi jakie dotknęło wyspę w 2010 roku, tego rodzaju przedsięwzięcia wymagały perfekcyjnej logistyki i ogromnego nakładu kosztów. Zarząd administracyjny i członkowie ekipy BSF podjęli się tego zadania i uwieńczone zostało ono sukcesem.

Organizacja podejmuje starania o redukcję wykluczenia cyfrowego we francuskojęzycznych częściach świata, wspiera lokalne inicjatywy na rzecz komputeryzacji oraz dostępu do Internetu instytucji związanych z nauczaniem i kulturą. Doposażenie w pomoce dydaktyczne tych jednostek, pomoc w tworzeniu platform w sieci Web ułatwiających dzielenie się wiedzą — te zadania znajdują się w obszarach działań BSF. Stowarzyszenie nastawione jest na działania profesjonalne zmierzające do wprowadzania nowych technologii w krajach objętych strategiami BSF, niezależnie od sposobu podejścia lokalnych władz i ludności. Od 2012 roku BSF opracowuje i bierze udział w różnych projektach związanych

¹² *Nos partenaires*. In *Bibliothèques Sans Frontières* [online], 2014 [dostęp: 2014-10-25]. Dostępny w World Wide Web: http://www.bibliosansfrontieres.org/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=161&Itemid=370.

¹³ Spis instytucji rządowych, stowarzyszeń prywatnych znajduje się pod adresem: *Nos partenaires*. In *Bibliothèques Sans Frontières* [online], 2014 [dostęp: 2014-10-25]. Dostępny w World Wide Web: http://www.bibliosansfrontieres.org/index.php?option=com_k2&view=item&layout=item&id=161&Itemid=370.

¹⁴ Lachal J., *Bibliothèques sans Frontières*, "Bulletin des bibliothèques de France", [online], 2011, nr 6 [dostęp: 2014-10-25]. Dostępny w World Wide Web: <http://bbf.enssib.fr/consulter/bbf-2011-06-0094-014>.

¹⁵ *Ouverture officielle de la bibliothèque numérique de l'Université d'Etat d'Haïti le 30 septembre*. In Wolters Kluwer [online], 2011 [dostęp: 2014-10-25]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.wolterskluwerfrance.fr/communiquer/presse/ouverture-officielle-de-la-bibliotheque-numerique-de-luniversite-detat-dhaiti-le-30-septembre/>.

z cyfryzacją w dziedzinie edukacji (MOOC¹⁶, współpraca naukowa), a także ze szkoleniem bibliotekarzy profesjonalistów dla bibliotek.

Trzy innowacyjne pomysły



Fot. 2. Źródło: Khan Academy. In Google+ [online], 2014 [dostęp: 2014-10-25]. Dostępny w World Wide Web: <https://plus.google.com/u/0/+khanacademy/posts>.

Khan Academy po francusku

W erze cyfrowej biblioteka musi odnaleźć się w nowym otoczeniu, zdefiniować na nowo swoje zadania i cele, by być dostępną dla wszystkich w formie zdalnej. Tak działa Khan Academy¹⁷, platforma nauczania online oferująca materiały edukacyjne za pomocą kursów wideo, interaktywnych ćwiczeń pozwalających na indywidualne sprawdzanie wiadomości uczących się i dostosowanie poziomu oraz tempa do każdego ucznia. Prowadzący zajęcia, a także rodzice mają zatem wgląd w proces przyswajania wiedzy przez uczniów i studentów.

Adoptując Khan Academy w wersji francuskiej BSF przyczynia się w ten sposób do wzbogacenia zasobów edukacyjnych w wersji online. Stowarzyszenie wpisuje swoje działania w podnoszenie jakości nauczania, zwłaszcza w krajach najbiedniejszych, w których nowe metody pedagogiczne pozwolą na ulepszenie warunków pracy w szkolnictwie.

Taki sposób postępowania jest także istotny we Francji, gdzie zadaniem numer jeden w szkolnictwie jest cyfryzacja. Wolny i bezpłatny dostęp do informacji i nauczania to nadrzędna misja Bibliothèques Sans Frontières.

¹⁶ *E-learning na szeroką skalę, czyli potęga MOOC* [Massive Open Online Courses]. In Smart Education [online], 2014 [dostęp: 2014-10-25]. Dostępny w World Wide Web: <http://smarteducation.pl/blog/e-learning-na-szeroka-skale-czyli-potega-mooc/>.

¹⁷ Khan Academy [online], 2014 [dostęp: 2014-10-25]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.khan-academy.fr/>.



Fot. 3. Źródło: *Les Voyageurs du Code* [online], 2014 [dostęp: 2014-10-25].
Dostępny w World Wide Web: <http://www.voyageursducode.fr/>.

Codeacademy

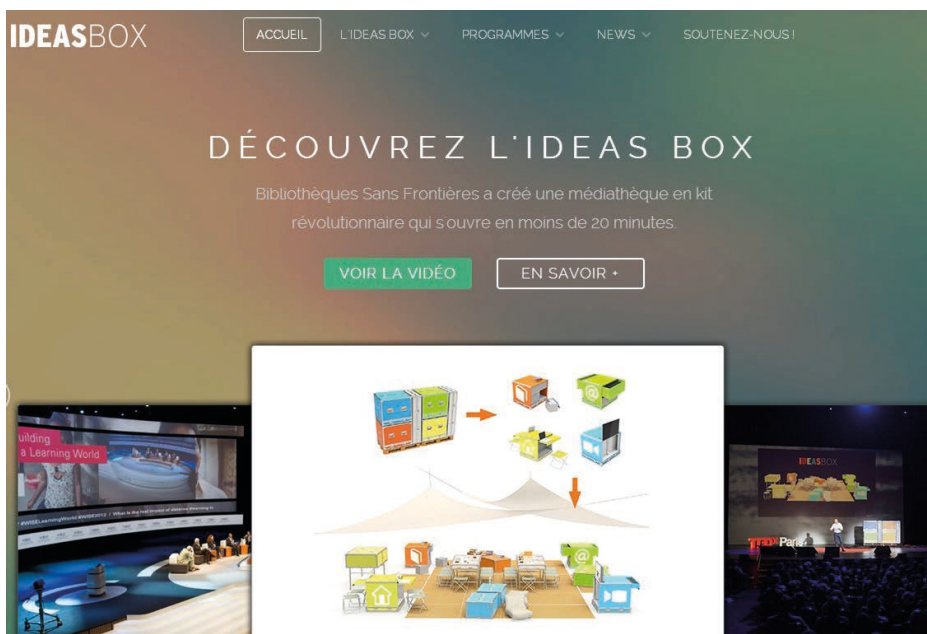
Druga platforma — Codeacademy¹⁸ (les Voyageurs du Code) oferuje warsztaty i szkolenia programowania czyli propaguje *digital literacy*.

Ideas Box

Trzeci pomysł — Ideas Box¹⁹ to zestaw składający się z 4 pudeł, w którym zawarte są: książki, komputery, mobilny Internet, przenośne urządzenia multimedialne. Wszystkie te elementy pozwalają 4 przeszkolonym osobom na utworzenie mediateki w wybranym miejscu.

¹⁸ *Les Voyageurs du Code* [online], 2014 [dostęp: 2014-10-25]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.voyageursducode.fr/a-propos-des-voyageurs-du-code.html>.

¹⁹ *Ideas Box* [online], 2014 [dostęp: 2014-10-25]. Dostępny w World Wide Web: <http://www.ideas-box.org/fr/>.



Fot. 4. Źródło: *Ideas Box* [online], 2014 [dostęp: 2014-10-25].
Dostępny w World Wide Web: <http://www.ideas-box.org/fr/>.

Biblioteki bez Granic jako stowarzyszenie o zasięgu międzynarodowym (USA, Meksyk, Francja, Belgia) przekracza różne bariery wynikające z sytuacji ekonomicznej, politycznej czy kulturowej. Propaguje globalną edukację i dostęp do zdobyczy technicznych i informatycznych współczesnego świata. Przy udziale ludzi dobrej woli udowadnia, że wszystko jest możliwe.

Informacja o autorze:

mgr Maria Stachnik — kustosz dyplomowany, pracownik Biblioteki Instytutu Neofilologii — Sekcja Romańska Uniwersytetu Pedagogicznego im. KEN w Krakowie, e-mail: maria.stachnik@libpost.up.krakow.pl, tel. 12 662 62 07.

